

Звернімо увагу на те, що багато хто з видатних державних діячів міняв своє прізвище на прізвисько, відоме потім в історії, наприклад, І.В. Джугашвілі на прізвисько Сталін, а В.М. Скрябін – на Молотов. Часто в літературних творах видатні письменники називають своїх героїв відповідно до своїх попередників і, наприклад, Онегін у О.С. Пушкіна, у М.Ю. Лермонтова – Печорін. У творах письменника сатиричного звучання прізвища героїв відповідають їхнім характеристикам: недаремно у Д. Фонфізіна фігурують прізвища Простакова і Скотинина. У відомій п'єсі Г.Ф. Квітки-Основ'яненка у енергійного та авантюрного героя прізвище Шельменко. І доводиться також, що герой Шпак відповідає російському прізвищу “Скворцов”. Деякі прізвища у М.В. Гоголя стали взагалі загальновідомими назвами – поліцейський Держиморда. У сучасному житті іноді трапляються кумедні збіги прізвища харківських професорів друзів – Булахов і Булаховський.

Наведені нами приклади і спостереження далеко не вичерпані.

ЛІТЕРАТУРА:

1. История русской литературы. – Т. 6: Литература 1820-1830 годов. – М.- Л., 1953;
2. Литературная энциклопедия. – Т. 2. – М., 1929;
3. Булаховський Л.А. Вибрані праці: у 5-ти т. – Т. 1: Загальне мовознавство. – К.: Наукова думка, 1975;
4. Булаховський Л.А. Русский литературный язык первой половины XIX века. – К.: Изд-во Киевского Государственного университета им. Т.Г.Шевченко, 1957.

Гаєв Т. (Белград, Республіка Сербія)

Рецепція стваралаштва Михаїла Коцюбинського у сръпської культури

У статті перший раз представлена повна бібліографія перекладів творів Михайла Коцюбинського в сербській культурі, починаючи з оповідання Харита (Харитя), опублікованого в белградському дитячому журналі Зорица 1902 р. у відмінному перекладі Косари Цветкович, потім роману Фатаморгана до Антології українське поезії (Антології української поезії), яку підготував Радослав Пайкович і опублікував в Белграді 1979 р. Твори Коцюбинського виливають легкість, мелодійність і інтонаційне багатство, ніжну лірику, динаміку характерів портретів, глибину відкриття внутрішнього світу героїв, точність класів. Хоча письменник не відображає детально портрети своїх героїв, а дає тільки їх

конттури, ескізи і найважливіші деталі, читач їх все-таки легко сприймає. Твори великого майстра не завантажені описами посвяченого життя, етнографічних деталей, переказуванням про події і людей. В них живі картини, сцени і постаті, найважливіші деталі, які зображують ціле полотно. Маючи все це на увазі, зазначені перекладені твори Михайла Коцюбинського, звичайно були цікаві сербським читачам.

Ключові слова: Михайло Коцюбинський, прийом творчості, сербська культура, переклад, періодика, бібліографія перекладів

В данной статье впервые представлена полная библиография переводов творчества Михайла Коцюбинского в сербской культуре, начиная с рассказа Харита (Харитя), опубликованного в белградском детском журнале Зорица 1902 в отличном переводе Косаре Цветкович, потом романа Фатаморгана до Антологіје украјинске поезіје, которую приготовил Радослав Пайкович и опубликовал в Белграде 1979 г. Произведения Коцюбинского исочают легкость, мелодичность, нежную лирику, динамику характеров портретов, глубину открытия внутреннего мира героев, точность классов. Хотя писатель не отражает детально портреты своих героев, но дает только их конттуры, эскизы и самые главные детали, читатель их все-таки легко принимает. Произведения великого мастера не загруженные описаниями повседневной жизни, этнографических деталей, рассказами о людей и событиях. В них живые картины, сцены и образы, самые главные детали, которые представляют собой целый холст. Имея все это в виду, указанные переведенные произведения Михайла Коцюбинского, наверно, были интересные сербским читателям.

Ключевые слова: Михайло Коцюбинський, прием творчества, сербская культура, перевод, периодика, библиография перевода.

In this paper, first presented a complete bibliography of translations creativity by Michael Kotsyubinsky in Serbian culture, starting with the story Haritha, published in Belgrade Zorica children's magazine in 1902 in an excellent translation of haymakers Cvetkovich, then the novel Fatamorgana to Antologije ukrajinske poezije which prepared and published Radoslav Paykovich in Belgrade 1979. Works by Michael Kotsyubinsky exude lightness, melody, tender lyrics, dynamic portrait of the characters, opening of the inner world of heroes, accuracy classes. Although the writer does not reflect the detailed portraits of his heroes, but it gives only their outlines, sketches, and the most important parts of their readers still readily accepts. The works of the great masters are not loaded descriptions of everyday life, ethnographic detail, the story of the people and Sobit. They live pictures, scenes and images, the most important details that represent the whole canvas. With all this in mind, these translated works Mihaila Kotsyubyn'skogo probably had interesting Serbian readers.

Key words: Michael Kotsyubinsky, reception work, Serbian culture, translation, Periodicals Bibliography translation.

Карактеристична црта импресионистичког књижевног дела који га пореди с импресионистичким сликарством је пејзаж. За разлику од реалиста, представници импресионистичког правца мењају карактер пејзажа. Ово више није једноставно делић природе који писац детаљно посматра, већ помоћу ње осликава стварност онаквом каква она јесте. Сада се у пејзажу наглашава непостојаност, променљивост представљеног под утицајем расположења посматрача или различитих светлосних и ефеката боја. Мења се и тачка гледишта са које се овај пејзаж посматра, он не припада аутору, већ јунаку дела. Управо зато је концепција времена у оваквом опису актуелна, све што јунак примећује види сада и овде.

У украјинској књижевности свој импресионизам гради Михајло Коцјубински жељно учећи од француских писаца, мајстора пера, Емила Золе, и пре свега, од Ги де Мопасана који су у француској школи развили оно што неки називају импресионистичким реализмом, мада га је можда тачније назвати натуралистичким импресионизмом. Стваралаштво Михајла Коцјубинског у себи садржи културно наслеђе два столећа, XIX и XX века, на преласку којих је писац стварао. У ово време посебно се развија древна тенденција ка синкретизму уметности. Велика културна превласт у овом смислу било је сликарство раних импресиониста. Њихов позив савремености, обраћање природи, сунцу, лепоти земље импоновали су писцима-реалистима, посебно Коцјубинском. Сам Коцјубински волео је да слика. У први план писац не ставља фабулу, већ психичка стања појединих јунака. Код њега је и језик нов, нема дугачких реченица и сложених синтагми. Ова танана фиксација утисака, лаконичност израза, дубоки лиризам, ритмичност или уједначени ток језика, мајсторство описа природе и дубине психолошких анализа постају карактеристичне црте стваралаштва Михајла Коцјубинског.

Михајло Коцјубински (1864–1913) рођен је у Виници, из које се породица због немаштине сели у место Бар у коме Коцјубински завршава основну школу. У Шаргороду завршава духовну семинарију, одакле одлази у Камјанец-Подолски намеравајући да се упише на универзитет, али је због тешке породичне материјалне ситуације приморан да се врати у Виницу где при Виницкој реалној вишој школи полаже испит за народног учитеља и живи од часова које даје студентима. У саставу Одеске комисије за борбу против филоксере борави у селима Бесарабије, ради на Криму, у Чернигову. Због потребе лечења болесног срца путује у земље Централне и Западне Европе, посећује Аустрију, Немачку, Швајцарску, борави у Кијеву, Москви, Одеси, Харкову, Житомиру, на Гуцулшчини, у Италији. Трипут одлази на Капри где постаје близак пријатељ са Максимом Горким у чијој вили на Каприју живи.

Коцјубински је сведок самовоље и свевоље царизма, против кога се активно бори, због чега је цензура према њему често немилосрдна, а његове приповетке изазивају сумњу полиције под чијим је присмотром. Погоотово што је код њега пронађена „забрањена литература“ – збирке песама Тараса Шевченка (1814-1861), под утицајем његових дела, као и под утицајем дела Марка Вовчка (Марија Олександривна Вилинска, 1833-1907) Коцјубински је и пожелео да постане писац. Посебни траг у стваралаштву Коцјубинског остављају године пре и за време револуције, период 1905-1912. године. Својим приповеткама Коцјубински устаје против смртне казне, лудила, незнања, издаје, страха, преваре, заведености, безумног смеха, убистава, немаштине, искушења које револуција собом носи, покушава да одговори на многобројна питања: како осмислити путеве даљег развоја украјинског друштва, ко управља судбинама обичних људи и ко су већи злочинци, они који злочине извршавају, или они који наређују да злочини буду извршени, целати, или њихове жртве, тлачитељи, или потлачени.

Дела Коцјубинског одишу лаконичношћу, мелодијским и интонационим богатством, нежном лириком, динамиком карактера портрета, дубином отварања унутрашњег света јунака, тачношћу класних слојева. Мада писац не осликава детаљно портрете својих ликова, већ даје само њихове контуре, скице и најважније детаље, читалац их ипак лако доживљава и прихвата. Дела великог мајстора нису оптерећена описом свакодневног живота, етнографских детаља, нашироким причањем о догађајима и људима. У њима су живе слике, сцене и ликови, најважнији детаљи који представљају цело сликарско платно.

Специфична карактеристика уметничког стваралаштва М. Коцјубинског је скретање пажње на процесе и појаве индивидуалне свести – сећање, утиске, идеале. Притом се писац упушта у егзистенцијалну анализу која разматра чињенице свакодневног живота јунака онако како појединац доживљава потпуност људског постојања, стопљеног са природом, утисцима лепоте и људске комуникације, успоменама и сећањем на доживљено, концепције стваралаштва. Откривање нове, егзистенцијалне проблематике, њена преокупација инстинктом, облашћу подсвесног, спајање са симболиком слепоће, бриге, вице, маргинализованих тргова људског изазивају ново Лазарево просветљење. Све се то у стваралаштву Коцјубинског ослања на сензационално много експресивних ликова, на психолошки тачну и изражајну стилистику.

Први кратки боравак у Карпатима оставља на Коцјубинског снажан утисак. О томе пише М. Горком: „Када бисте знали како је ово диван, скоро бајковити кутак, с густим зеленим шумама на планинама, с планинским

рекама које вечно шуме, тако чист и свеж, као да се јуче родио. Ношња, обичаји, целокупни начин живота Гуцула који читаво лето проводе са својим стадима на врховима планина, које су толико својеврсне и сликовите, те се осећаш као да си прешао у неки нови непознати свет. Како би било лепо да ви макар једанпут дођете у Карпате“.

Коцјубински је, уживајући у пејзажима острва Капри, говорио да чак гледајући једне исте слике много пута, можемо сваки пут запажати нешто ново, откривати нијансе боја које раније нисмо приметили. Боја мора, стена, нијансе зеленила и неба код њега би изазивале асоцијације различите узнемирености људи. Сlike бешњења буре издвајају се необичном свежином боја које се непрестано смењују, богатством звукова, оригиналношћу тропа које код посматрача изазивају најнеочекиваније асоцијације.

Основна црта стила Коцјубинског је његов својеврсни оригинални карактер импресионизма. Он, као ниједан његов савременик, природно изједначава две крајње супротности: народњачки стил, представљање душевних рефлекса обичних људи који касније прелива у одабрани естетизам самог описа. У делима Коцјубинског из другог периода стваралаштва могу се, осим импресионизма, приметити и романтика, црте симболизма и чак „идеалног реализма“. У психолошко-уметничком осветљавању писац користи свој новооткривени манир, налик француским сликарима импресионистима, који су одабирали један трен са посебним обележјима и самом својом суштином. Исто тако и Коцјубински као да баца зрачак свог уметничког светла и најдубљи суштински је онај који описује осећања, психу човека, најдубље суштинско разумевање тренутка у којима се постиже музичка поетичност представе.

Најбоље примере импресионистичког пејзажа у украјинској књижевности налазимо управо у стваралаштву Михајла Коцјубинског. Писац не поставља себи за циљ „фотографско“ стварање стварности, већ опажа природу око себе у вези са расположењем и емоцијама јунака.

Као реалиста, Коцјубински у својим делима скреће пажњу на осликавање детаља које виђамо у свакодневном животу. Најпре као натуралистички импресиониста, а касније као психолошки импресиониста Коцјубински осликава најтананија и најдубља осећања људске душе. Овај стил психолошког импресионизма је толико оригиналан, те га можемо сматрати творевином самог писца.

Својим новелама Коцјубински често даје поднасловe називајући их сликама, скицама, акварелима, етидама, и попут сликара који природу уме да осети, Коцјубински речима бравурозно пластично осликава природу, пејзаже и звукове у њима, обједињујући у својим делима три врсте

уметности: књижевност, сликарство и музику. У овим новелама описи природе су савршени и у тесној су вези са расположењем јунака.

У спрској култури име Михајла Коцјубинског први пут се појављује 1902. године, када се започиње са превођењем његовог стваралаштва. Подаци које преводиоци дају уз Михајла Коцјубинског су да се родио у Виници, у породици ситног чиновника. Школовао се у духовној школи, био је хапшен због учешћа у револуционарном покрету. Организовао је илегално удружење руске револуционарне књижевности. Прве приповетке написао је 1884-85, а прву песму *Наша кућа* штампао је 1890. у лавовском часопису *Звоно*. Био је пријатељ с И. Франком, Л. Украјинком, В. Корољенком, М. Горким, кога је више пута посеђивао на Каприју. Познатији је као приповедач, него као песник. Најпознатије му је дело *Fata morgana*. Умро је у Чернигову.

У београдским дечјим новинама *Зорица* 1902 [1]. године објављен је превод Косаре Цветковић приповетке из малоруског села *Харита* Михајла Коцјубинског, једне од приповедака о деци и за децу, којом Михајло Коцјубински залази у најскривеније кутке дечје душе и децу представља као одрасле, исувише одговорну и зrelu за своје године, која својим поступцима спашавају одрасле, најчешће своје родитеље, али и дају пример својом храброшћу и одважношћу на врло одговорне и зреле поступке. У одличном преводу Косаре Цветковић приказана је брига и одговорност осмогодишње девојчице Харите, која се брине о болесној мајци, која је пре шест недеља постала удовица и од тада не устаје из кревета. Харита доноси воду, спрема храну и чак се спрема да сама пожање жито, како се мајка не би бринула, јер она је довољно велика и снажна да то уради. Храброј и одважној девојчици жене притичу у помоћ и уместо ње жању жито, а Харитина мајка ће им се већ одужити, када оздрави. И Харита и мајка су срећне и задовољне, зато што постоје добри људи који су их спасили беде и немаштине. У Народној библиотеци Србије под сигнатуром П 214 води се часопис *Зорица* и увидом у наведени часопис утврдили смо да се у њему налази превод Косаре Цветковић приповетке *Харита* Михајла Коцјубинског, али постоје само стране 7-9, 29. стране нема, после 16. стране следи страна 79, тако да нисмо у потпуности могли да прочитамо наведени превод.

У Новом Саду 1955. године светлост дана угледао је једини роман Михајла Коцјубинског *Фатаморгана* у сјајном преводу Владана Недића с украјинског језика, који свој превод посвећује Михајлу Коцјубинском за кога каже да „представља вхунац украјинске књижевности до Првог светског рата“.

Роман *Fatamorgana* садржи два дела: први део Коцјубински започиње 1905. године, уочи револуције и побуна које започињу у украјинским селима. Коцјубински на роману ради дуго и темељно, служећи се грађом из судских архива и преносећи је верно, и други део романа завршава 31. марта 1910. године. Та немирна времена Коцјубински описује с великом уметношћу, залазећи дубоко у психологију људске душе, откривајући њене најскривеније страхове, подједнако добро и успешно и код кметова и код спахија. Кметови маштају да раде на својој земљи, да косе своје сено, да једу свој хлеб и једина нада им је рад на своме и за себе. О томе маштају у себи, затим наглас, а онда све гласније, јавно, устајући против вековне неправде, устајући за своју земљу која је света, јер је њихова, јер они раде на њој вековима, а спахије се богате од њиховог рада. Једино што их спречава да остваре своју машту је страх. Древни, исконски, страх од смрти и пропасти, јер знају да не треба да се плаше да ће бити још горе, јер горе не може бити.

Централне личности романа су кмет Андриј Волик, његова жена Маланка, њихова ћерка Хафијка, револуционар Марко Хушћа, бунтовник и подстрекивач немира Хома Худз, кметови Мендел, Прокоп и Панас Кандзјуба, Олекса Безика (Несрећа и по), Семен Мажуха, Иван Коротки, Иван Рећка, Олександр Дејнека, Сава Хурчин, спахија Лукјан Пидпара, и могли бисмо рећи земља и ватра.

Људи хтели голим рукама да узму земљу и добили: неко је једе влажну у гробу, неко је копа у Сибиру. Све је грешно, само је ватра света.

Андриј Волик је читав свој живот посветио раду у фабрици шећера која је сада напуштена, разрушена, не ради, Андриј је без посла и његова једина нада је да се фабрика поново изгради и почне са радом. До тада он одлази у лов и на пецање, лови зечеве, патке и рибу које продаје спахијама, а сам са својом породицом живи бедно, често гладан, ретко сит. Његова жена Маланка сања о свом парчету земље на коме ће сејати разноврсно семење које сакупља са свих страна и сваки горак залогај, сваки мукотрпан посао, глад, немаштину, хладноћу олакшава јој једино тај сан. Седамнаестогодишња ћерка Хафијка је најлепша у селу, вредна је, честита, права украјинска девојка, понос и дика својих родитеља, и могла би се удати за богатога, али она то не жели, јер је заљубљена у Марка Хушћу, револуционара који кметовима даје књиге и прича им да ће спахије делити земљу кметовима, јер земља припада кметовима. Због револуционарних идеја Марко служи затворску казну. Марко има пуно истомисљеника: Хому Худза, Семена Мажуху, Олеску Безика, Олександра Дејнека, Ивана Коротког, Ивана Рећку, који све гласније проносе револуционарне идеје по селу, позивају на бунт, на паљење спахијског сена. Андриј и Маланка не

дају да Хафијка служи код спахије, јер знају какав је то живот, како ће брзо пропасти њена младост, нестати њена лепота. Надају се да ће Хафијка поћи за Прокопа који је проси, али с испрошеним девојкама и свадбама њихове наде нестају и јавља се све већа мржња и завист које се утапају у немаштину и све већу беду.

Млади господин Љољо обнавља фабрику и она почиње да ради као фабрика ракије. Андриј се запошљава у фабрици, ради, поносан је, лакше се живи, има шта да се једе, не очајавају више, све док Андриј не постане богаљ: машина му је отсекла четири прста на десној руци и он више никоме није потребан. Господин је платио болничко лећење и дао пет рубља за одштету – и то је превелики трошак. Богаље не запошљавају. Маланка проналази три прста и закопава их у земљу. Јер земља је света! Хафијка је принуђена да ради код спахије Пидпаре од јутра до мрака најтеже физичке послове. Али она не жали, верна је Марку и његовим идејама. Док је Марко у затвору, она дели лете и наставља ширење револуционарних идеја које је Марко започео.

Кметови у селима Јамниште, Пешчани, Бреза, Весела Гора не излазе у поља, јер траже више наднице. Спахије не могу да верују, а не могу саме да нахране стоку, да покосе жито, да опслуже имања. А жито зрело, тешко, прелива се, земља пропада под његовом тежином. Жао је кметовима, али чекају, јер и њихово једном мора доћи. И спахије пристају на вишу цену, далеко вишу од оне за коју су кметови до тада радили. Једино се Хома Худз злурадо смеје и чека. Он пали сено, које букти, гори, прераста у пламен и незауостављиви пожар који прождире све: куће, штале, пашњаке, земљу, фабрику ракије. Тај пламен захвата све кметове који ломе, руше, отимају, пале спахијско, пале шпиритус, пале фабрику ракије, омамљени рушилачком снагом која их води до лудила. Сви руше и пале, без изузетка. Освешћују их гласови да ће се починиоцима судити и отрежњује их манифест којим се сви кривци позивају на одговорност. А ко су кривци? Боље жртвовати појединце, него да сви буду побијени, као што је случај у свим околним селима.

Дојучерашњи истомишљеници сада постају јуде и издајници и одричу се својих дела, сваљујући кривицу само на Андрија Волика, Семена Мажуху и Прокопа Кандзјубу. Суде им Пидпара, Олекса Безик, Иван Коротки, Олександар Дејнека и Панас Кандзјуба. Олекса Безик убија Семена Мажуху, а ујак Панас свога нећака Прокопа Кандзјубу. Под ударцима кочева и метака погинуше Ређка млађи с братом и Сава Хурчин. Нестао је Хома Худз, а Хафијка је спасла Марка Хушћу. Једино је Маланку болела глава јер није могла да се сети где је сахранила Андријине прсте који су се сада извијали пред њеним очима као црви. А иза куће тешким хладним сном спавала је земља.

У суровом вртлогу револуције и тешког живота кметова и надничара има места за најлепше слике украјинског села: опис вечерњег стада које се враћа у облаку прашине румене од сунца, предвођено црним чобанином као каквом митском личношћу; слика села које личи на острво у пламеном мору на позадини неба запаљеног од пожара; живе ликове беземљаша, читаве поворке надничара и богаташа. Поглавља увиру једно у друго као делови поеме и нема границе између песништва и прозе.

Уз роман *Фатаморгана* [2], Владан Недић даје и превод приповедака, „које су велика уметност и велика оптужба царског поретка“: *Поклон за рођендан (Подарунок на именини), Он иде (Він иде), На путу (В дорози) и Интермецо (Intermezzo)*.

Поклон за рођендан говори о језивој замисли полицијског чиновника Карпа Петровића Зајчика и његове жене Сусане, која је пре удаје радила у бурдељу и не може да се реши бурдељских навика, да десетогодишњем гимназијалцу, сину Дорји, кога због оца задиркују надимком Харинга, за имендан поклоне нешто несвакидашње, нешто што ће памтити. Поклониће сину присуствовање извршењу смртне казне! Обрадоваће га тиме што ће га одвести на вешање жене револуционара која је бацила бомбу на губернатора.

Сам отац је целат, а његова најранија сећања управо су везана за извршење смртне казне. Вођен својим болесним успоменама из детињства, отац жели да исти, ако не и јачи утисак, слике вешања оставе на сина, које ће му остати урезане у сећању за цео живот.

Коцјубински тананом поступношћу приказује преламање доживљаја кроз невину детињу душу и поново потврђује своје мајсторско познавање људске психологије, а у овом случају дечије. Отац на тренутак сумња у исправност своје одлуке:

Још у детињству водили су га да гледа стрељање тројице војника и та слика остала му је за цео живот док друге сличне које је често гледао, нису више чиниле такав утисак. Да ли би можда требало тражити одобрење од Дорјиног директора?

Али, насмејан синовљевим сјајним опонашањем говора и држања директора гимназије, кога зову крава, заборавља на своју претходну недоумицу и креће са сином на пут. Поносан је на сина који је добрано претукао козорога, вицегубернаторовог сина. Добио је и петицу из земљописа, а вицегубернаторов сина само двојку! Син машта да ће некуда путовати, да ће се свима хвалити где је био с оцем, да ће можда ићи у риболов и не може ни наслутити шта му се спрема. У његовим очима страшни су и целат Јаким који га је одгајио и кочијаш Семен који му наговештава рођендански поклон, а најстрашнији је отац кога назива пропалицом и харингом. Гимназијалца Дорју, случајног сведока

погубљења, испуњава мржња према свим учесницима овог процеса, посебно према рођеном оцу.

Ту, поред њега, седело је његово рођено дете (Кост његове кости, крв његове крви), сакривши мржњу у срцу, полагајући неко право на оца, на његове поступке, и судило му је као туђе, а он је имао да му одговара. До врага!... То га је једило. Зар је могао он, отац и полициски чиновник, кога су се бојали чак и одрасли, да се покори и да се каје неком шмркавицу. ... А Дорја, погуривши се и увукавши се сав у тежки капут, јецао је тихо у себи. Пред његовим очима још увек се њихала црна прилика. Час на једну страну, час на другу... – „Чекај – мислио је он јетко о оцу – видећеш ти кад ти се ја обесим... Попећу се на таван, скинућу свој каиш, и нико неће видети...“

Међутим, успомена коју му је отац подарио ствара код дечака неизбрисиву болесну психу, која и у њему неминовно рађа целата.

М. Коцјубински био је активни учесник и сведок бурних историјских догађаја и времена погрома у времену 1905-1912. године, које претходи револуцији. Међутим, најактивнији учесник ових догађаја била је Смрт. Насилна, принудна, смрт због идеолошких уверења, због класне или расне припадности. Косила је немилице све пред собом, немилосрдно, нагло, не бирајући, не питајући.

Апокалиптичне визије чине новелу *Он иде!*. Пред лицем смрти јунаци ништа не могу да ураде. Бол, неми страх и беспомоћно супротстављање је једино што им остаје. Јевреји, на челу са слепом бабом Естерком виде погром који им се приближава, осећају мирис крви и укус смрти, која за собом оставља пустош, безнађе, неизбрисиве трагове и жељу да живи у сећањима преживелих.

Приповетка *Он иде* говори о црностотинашким погромима по градовима, о топоту нахушкане гомиле која убија без милости и испред које бежи чак и јесењи ветар терајући жуте облаке. Топот избезумљене литије, звоњава свих звона и лелек Јевреја. Потресан драмски призор кад се слепа старица Естерка нађе лице у лице с острвљеном литијом. Она је предсказала смрт својих синова Хајима и Лејба и њеним предсказањима сви верују: и шохат Абрум, и кочијаш Јосел. А он иде, иде, незаустављиво, неумољиво и ништа му не може побећи. Страшни погром Јевреја!

Приповетка *На путу* је изненадна тишина која завлада усред револуционарне борбе, а на револуционара Кирила утиче јаче него ма који напад противника. Разноликост расположења и страдања ствара заједничко платно на коме се осликава друштвено-политичка атмосфера година револуције. *На путу* говори о кратком предаху револуционара, друга Кирила, између два задатка. Он први пут у свом двадесеттворогодишњем животу, у коме зна само да је друг Кирил, осећа лепоту љубави са госпођицом Устјом и спознаје сву лепоту природе која га окружује, ужива

у игри облака и оргији цвећа и трава у шуми. Најчистијом лириком Коцјубински описује осећања која преплављују Кирила и Устју.

Лежали су у високој трави, усред мора цвећа, и посматрали: тамо, сасвим доле, жутиле су се млечаре и ситан петелист као зрна златног песка, а изнад њих су се дизале тополице веронике, час сиво-плаве, час угасито модре. Црвене кићанке коњске детелине, као жежићи, кострешиле су бодље са тролисних подлога, а мирисни чубар ткао је по падини брега хелиотропски ћилим. Бела детелина била је свуда отворила своје кишобране. Усред њених белих шатора треперила су крилашца плавих лептира. Покаткад би се на кишобран спустила каква буба и хватала сунце у зелено огледало крила. Устја је задржавала дисање да је не уплаши. Снуждени копитац сипао је ројеве звезда, сјајно-жутих, али тужних као златне ресе на црним угловима мртвачког сандука, а поред њега истурала је сиво и коленасто стабаоце водотија, по којој су се овде онде верали плави цветови, олићали и неочешњани. Из траве је Кирила мерила оком бела рада. Ситни звончићи били су се растурили по ливади и сејали су тугу, тако танани и тако нежни да су се и сами чудили како постоје на свету. Неприступачна коприва, отежала од семена као пчела од цветног праха, домаћински је шаптала измеђ себе по својим стаништима.

А тамо се опет космата грозничавка нагињала на све четири стране, као да је хтела да заспе модро-руменим цветом сва пространства. Мало даље коњски штаваљ, порудео на сунцу, пушио се мрким димом као позребна баљва, и стајала је достојанствено, као златни седмосвећници по древним храмовима, дивизма. Кирило је показивао Устји долине у којима је млечика тајанствено котрљао млеко у стабљикама сочним и влажним као кравља вимена, од тамне борове основе до жутих округлих розета. На високим местима био је порастао, као права џунгла, сиви пелен и опијао је ваздух горким мирисом, густим и загушљивим.

Час овде, час онде пружао се према сунцу срџопуц, сув, без мириса, мек као сомот, а између њега нана је сваки пар листића била украсила појасом од посунца. Устји и Кирилу изгледало је да се наивни диантуси црвене у трави као деџа лица, а над њима је савијала своје гране жутиловка и плакала је златним сузама. Посебно место заузимала су велика пространства чичка, модра, чак и сива. Она су изгледала као напуштене ватре које су се пушиле самртним плавим димом. А тамо, по ливадама, сипао се жут маслчак као звезде на небу, вртела се на једној ноzi бреза, чврсто се држала земље хајдучка трава, махао је сивим гранама слез и на грашцима су стајали, као лептири, бело-румени, црвено-плави и наранџасти цветови. То је била оргија цвећа и трава, пијани сан сунца, неко лудило боја, мириса, облика...

Ту су и ликови отпадника од револуције, Иван и другарица Марија, који вест о вешањима у земљи заливају боршчем.

Интермецо, који Коцјубински посвећује Кононовским пољима, а у коме су лица: Мој умор, Њиве у јуну, Сунце, Три бела овчарска пса (Трепов, Оверко и Пава), Кукавица, Шење, Гвоздена рука града и Људски јад, својеврсна је химна зеленим пољима, сунцу, шевиној песми и људском јаду без кога би човек био мање човек, и можда је најбољи пример како је Коцјубински тековине импресионизма подвргавао своме моћном реалистичком таленту.

Код Коцјубинског лирско покајање јунака преноси немир његове крајње узнемирене душе, напрегнутост његових нерава, која се манифестује у оштрим речима о човеку уопште, у оптуживању човека због његовог умора. Страшни умор јунака у страшним годинама реакције, незадовољство и страх од људи, који много пута у његово срце уносе своје наде, љутњу и патњу или крваву суровост звери, објашњавају његову садашњу равнодушност према свему што има везе са човеком, његовим животом и радом.

Потпуна библиографија превода дела Михајла Коцјубинског у српској култури:

Михајло Коцјубински, прича из малоруског села *Харита*, превод Косаре Цветковићеве, *Зорица*, Београд 1902: 7-9, 29

Михајло Коцјубински, *Фатаморгана (из сеоских расположења)*, Превео и предговор написао Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 1- 265

Михајло Коцјубински, *Предговор // Фатаморгана (из сеоских расположења)* написао Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 5-11

Михајло Коцјубински, *Фатаморгана (из сеоских расположења) // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 15- 172

Михајло Коцјубински, *Поклон за рођендан // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 175-200

Михајло Коцјубински, *Он иде (скица) // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 203-217

Михајло Коцјубински, *На путу // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 221-243

Михајло Коцјубински, *Интермецо // Фатаморгана (из сеоских расположења)*, с украјинског превео Владан Недић, Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, Нови Сад 1955: 247-265

Михајло Коцјубински, *Као што од мраза цветови први... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 37

Михајло Коцјубински, *Ако се зрацима среће, ко звезде у сјају... // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 38

Михајло Коцјубински, *фолклорни записи // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 38-39

Михајло Коцјубински, *Пословице и изреке // Антологија украјинске поезије*, с украјинског језика превео Радослав Пајковић, Београд 1979: 39

ЛИТЕРАТУРА:

1. Зорица 1902; 2. Фатаморгана (из сеоских расположења) / превео и предговор написао Владан Недић. – Нови Сад: Издавачко предузеће „Братство-Јединство“, 1955; 3. Антологија украјинске поезије / Радослав Пајковић: Избор, предговор, белешке и превод с украјинског од истог аутора. – Београд: „Петар Кочић“, Библиотека Антологије, 1979.

Деркач О.М. (Київ, Україна)

**Авторська парадигма «вічність – історія – сучасність»
та місце особистості у художній картині світу Іво Андрича:
концептуальний аспект**

Стаття присвячена дослідженню концептуальних підвалин творчості Іво Андрича, зокрема – розгляду авторської парадигми «вічність – історія – сучасність», а також проблемі ідентифікації особистості у концептуальній картині творчості письменника.

Ключові слова: *концепція творчості, концепція буття, концепція героя, концептуальна парадигма, «вічність», «історія», персонаж.*

Статья посвящена исследованию концептуальных основ творчества Иво Андрича, в частности – рассмотрению авторской парадигмы «вечность – история – современность», а также проблеме идентификации личности в концептуальной картине творчества писателя.

Ключевые слова: *концепция творчества, концепция бытия, концепция героя, концептуальная парадигма, «вечность», «история», персонаж.*

The research is devoted to investigation of conceptual bases in the creation of Ivo Andric and to consideration of author paradigm «eternity – history – contemporaneity» and also - to characteristic of the problem of authentication of personality in the conceptual picture of writer`s creation.

Key words: *conception of creation, conception of life, conception of hero, conceptual paradigm, «eternity», «history», character.*

Концептуальні особливості творчості Іво Андрича становить взаємозв'язок двох основних концепцій – концепції буття та концепції героя. Вони є наскрізними та знаходять своє вираження у всій творчості письменника, а надто в його історичних романах («Міст на Дрині», «Травницька хроніка»). Творчий поступ письменника спрямований на осмислення й аналіз історії та її визначного впливу на долі людей, що так чи інакше опиняються під її дією. Автор історичних романів стоїть на шляху пошуків тривалих цінностей та істин, постійних начал буття, неперехідних